

Верховний
Суд

Спадкування під час війни: захист прав спадкоємців та нотаріусів.

Ольга СТУПАК

Суддя Великої Палати Верховного Суду

Прийняття та відмова від прийняття спадщини. Строки прийняття спадщини.

Постанова Верховного Суду від 21 січня 2026 року у справі № 172/356/24 (щодо зміни черговості спадкування)

Спадкоємець четвертої черги має право на зміну черговості спадкування та одержання права на рівні зі спадкоємцями другої черги за умови доведення факту проживання однією сім'єю зі спадкодавцем не менше як п'ять років до відкриття спадщини. Факт проживання спадкоємця однією сім'єю зі спадкодавцем встановлюється судом у мотивувальній частині рішення як обставина, що підлягає доказуванню. Окреме провадження про встановлення цього факту не є обов'язковим для пред'явлення позову про зміну черговості спадкування.

Постанова Верховного Суду від 17 вересня 2025 року у справі № 758/2359/18 (припинення права на спадкування після розірвання шлюбу)

У разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється в день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу, незалежно від реєстрації розірвання шлюбу в органах РАЦС. Особа, шлюб з якою було розірвано за рішенням суду, що набрало законної сили до моменту відкриття спадщини, не входить до кола спадкоємців першої черги за законом, як той із подружжя, хто пережив спадкодавця, оскільки на момент відкриття спадщини не перебувала в шлюбі зі спадкодавцем.

Постанова Верховного Суду від 30 липня 2025 року у справі № 336/13057/23 (щодо правонаступництва спадкоємців у разі смерті набувача за договором довічного утримання)

У разі смерті набувача за договором довічного утримання раніше за відчужувача виникає правонаступництво щодо майна і обов'язків за договором. Якщо спадкоємець прийняв спадщину після смерті набувача, подавши відповідну заяву, до нього переходять права на майно та обов'язки за договором довічного утримання. При цьому, якщо відчужувач за життя не заявляв про неналежне виконання умов договору й не звертався до суду щодо його розірвання, немає підстав вважати договір невиконаним.

Постанова КЦС ВС від 19 травня 2021 року у справі № 937/10434/19 (застосування частини 3 статті 1268 ЦК України)

Згідно з частиною першою статті 1269 ЦК України спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати нотаріусу або в сільських населених пунктах - уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини. Цією статтею унормовано, що у випадку, коли особа постійно не проживає із спадкодавцем, єдиним виявом бажання прийняти спадщину **є подана нотаріусу заява.**

Верховний Суд у цій справі погодився з висновками апеляційного суду про відмову у задоволенні позову, оскільки позивач у спірній квартирі був зареєстрований, проте не проживав з 1997 року, у тому числі й на час відкриття спадщини після смерті своєї матері, що підтверджено належними доказами, **а сама по собі реєстрація місця проживання разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини не може свідчити відповідно до частини третьої статті 1268 ЦК України про своєчасність прийняття спадщини, тому позивач, як спадкоємець не прийняв своєчасно спадщину, що відкрилась після смерті своєї матері, та відповідно не набув права на спадкове майно.**

Постанова ОП КЦС ВС від 4 листопада 2024 року у справі № 504/3606/14-ц (спадкоємець не проживав зі спадкодавцем на час відкриття спадщини)

У частині третій статті 1268 ЦК України вимагається проживання спадкоємця разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, а не лише реєстрація місця проживання за адресою спадкодавця, що можуть бути відмінними один від одного.

Сама лише реєстрація місця проживання особи разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини не свідчить про своєчасність прийняття спадщини.

Для вирішення питання щодо наявності підстав для застосування до спірних правовідносин положень частини третьої статті 1268 ЦК України має значення встановлення факту постійного проживання спадкоємця за законом чи заповітом із спадкодавцем на час відкриття спадщини. Не пред'явлення окремої позовної вимоги про встановлення факту прийняття спадщини спадкодавцем не є підставою для відмови в позові про визнання права власності (чи визнання права на частку в праві спільної часткової власності) за спадкоємцем).

Відсутність реєстрації місця
проживання позивача за місцем
проживання спадкодавця

Не може бути доказом того, що він не проживав зі спадкодавцем, оскільки сама по собі відсутність такої реєстрації згідно зі статтею 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) не є підтвердженням обставин про те, що спадкоємець не проживав зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, якщо обставини, передбачені частиною третьою статті 1268 ЦК України, підтверджуються іншими належними і допустимими доказами, які були надані позивачем та оцінені судом.

Постанова КЦС ВС від 03 липня 2024 року в справі № 587/1547/21 (частина I)

(ЦК 1963 року: факт прийняття спадщини)

Згідно зі статтями 549 ЦК Української РСР спадкоємець прийняв спадщину:

- якщо він **фактично вступив в управління або володіння спадковим майном;**
- якщо він подав державній нотаріальній конторі за місцем відкриття спадщини заяву про прийняття спадщини.

Такі дії повинні бути вчинені протягом шести місяців з дня відкриття спадщини.

У цій справі ОСОБА_1 після смерті ОСОБА_3 із заявою про прийняття спадщини до державної нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини у шестимісячний строк з дня відкриття спадщини не звертався. **Доказів, які б свідчили про те, що він фактично вступив в управління спірним житловим будинком, в якому проживала спадкодавиця, не надав. На момент смерті зі спадкодавицею у спірному будинку не проживав.**

Відповідачі не визнавали факт передачі позивачу документи на будинок ОСОБА_1 у день смерті ОСОБА_3, посилаючись на те, що ці документи позивач фактично викрав після смерті ОСОБА_7.

Постанова КЦС ВС від 03 липня 2024 року в справі № 587/1547/21 (частина II)

(ЦК 1963 року: факт прийняття спадщини)

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду про те, що з урахуванням оцінки доказів у сукупності **сам факт знаходження у позивача свідоцтва про право власності на будинок майже через 30 років після смерті ОСОБА_3, не є доказом прийняття спадщини саме протягом шести місяців з дня відкриття спадщини** в силу положень статті 549 ЦК Української РСР.

Позивач не довів належними та допустимими доказами факт прийняття спадщини після смерті ОСОБА_3 шляхом вступу в управління спірним спадковим майном, тому відсутні підстави для задоволення вимог у частині встановлення факту прийняття спадщини ОСОБА_1 шляхом вступу в управління або володіння спадковим майном після смерті ОСОБА_3 та в частині визнання права власності на 1/2 частину домоволодіння за ОСОБА_1 у порядку спадкування після смерті ОСОБА_3.

Постанова Верховного Суду від 12 листопада 2025 року у справі № 523/16628/23 (про порядок оцінки нотаріусами угод, які були укладені під час дії ЦК УРСР 1963 року)

Положення чинного ЦК України не застосовуються до правочинів, учинених до набрання ним чинності, зокрема й щодо нікчемності. За ЦК УРСР 1963 року не існувало конструкції нікчемного правочину – угода могла бути визнана недійсною виключно за рішенням суду. Відмова нотаріуса у вчиненні нотаріальної дії на підставі невідповідності правовстановлюючого документа, укладеного під час дії ЦК УРСР 1963 року, вимогам сучасного законодавства є неправомірною.

Постанова Верховного Суду від 26 березня 2025 року у справі № 183/5694/22 (про право на отримання страхових виплат у порядку спадкування за законом)

Відсутність реєстрації особи як ВПО та її незвернення до органів Фонду соціального страхування на підконтрольній Україні території не є підставою для невиплати страхових платежів.

Припинення страхових виплат за життя спадкодавця з підстав, не передбачених законом, не зумовлює припинення вже призначених страхових виплат і не позбавляє спадкоємців можливості спадкувати право на їх отримання. Неможливість отримання свідоцтва про право на спадщину через відсутність документального підтвердження розміру невиплачених страхових сум не перешкоджає спадкоємцю звертатися до суду за захистом своїх прав.

Постанова КЦС ВС від 25 січня 2023 року у справі № 676/47/21

(строки прийняття спадщини під час дії воєнного стану)

Правила щодо строку на прийняття спадщини (початок перебігу, наслідки спливу) регулюються Цивільним кодексом України, який є основним актом цивільного законодавства України.

Строк на прийняття спадщини по своїй сутності є присічним (статті 1270, 1272 ЦК), оскільки його сплив призводить до того, що спадкоємець вважається таким, який не прийняв спадщину. Тобто сплив строку «присікає» право на прийняття спадщини.

Проте в законі, вочевидь з урахуванням сутності права на прийняття спадщини як майнового, передбачена можливість:

- за згодою самих спадкоємців, що прийняли спадщину, подати заяву про прийняття спадщини (частина друга статті 1272 ЦК України);
- для спадкоємця звернутися з позовною вимогою та за наявності поважної причини суд визначає додатковий строк на прийняття спадщини (частина третя статті 1272 ЦК України);
- законодавець як у статті 1270 ЦК України, так і в інших нормах ЦК України, не передбачає допустимості існування такої конструкції як «зупинення перебігу строку на прийняття спадщини» та можливості в постанові Кабінету Міністрів України визначати інші правила щодо строку на прийняття спадщини

Постанова КЦС ВС від 23 грудня 2021 року у справі № 645/7452/19

(смерть особи зареєстрована як смерть невідомої особи – вплив на строки)

Відповідно до частини першої статті 1269, частини першої статті 1270 ЦК України спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини. Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

Частиною третьою статті 1272 ЦК України передбачено, що за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, обґрунтовано виходив з того, що **позивач з поважних причин у визначений законом шестимісячний строк після смерті племінниці не звернулася до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини, оскільки смерть ОСОБА_10 була зареєстрована як смерть невідомої особи** та у позивача були відсутні достовірні відомості про смерть племінниці, тому наявні правові підстави для визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини.

Постанова Верховного Суду від 03 грудня 2025 року у справі № 761/39934/24 (щодо початку перебігу строку для прийняття спадщини після ідентифікації померлого)

У березні 2022 року загинув спільний син сторін у справі, який у травні 2022 був похований як невідомий солдат, смерть якого підтверджена актовим записом від 06 липня 2022 року.

У серпні 2022 року до актового запису про смерть сина внесено зміни щодо особи померлого, а саме: відмітки «невідомо» та «інформація відсутня» змінені на інформацію щодо останнього. Свідоцтво про смерть сина і його дублікат сторони отримали у вересні 2022 року.

Позивач вважала, що відповідач втратив право на спадкування за законом після смерті сина, а свідоцтво про право на спадщину є недійсним, оскільки з дати складення актового запису про смерть їхнього сина, а саме 06 липня 2022 року, і до звернення відповідача із заявою про прийняття спадщини минуло більше як шість місяців, тому відповідач є таким, що спадщину не прийняв. ВС, залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій про відмову у задоволенні позову щодо визнання особи такою, що не прийняла спадщину, визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину, зазначив, що перебіг шестимісячного строку для прийняття спадщини починається з дати внесення змін до актового запису, які дозволяють ідентифікувати особу померлого. У випадку, коли ідентифікуючі відомості про померлу особу були внесені до актового запису про смерть пізніше, ніж був складений сам актовий запис про смерть невідомої особи, строк для прийняття спадщини обчислюється з моменту внесення таких змін, що дозволили ідентифікувати особу померлого.

Постанова Верховного Суду від 04 червня 2026 року у справі № 754/8156/25 (щодо оформлення спадщини в Україні на підставі свідоцтва про смерть, виданого органами російської федерації)

Відмовляючи у задоволенні заяви про встановлення факту смерті суди попередніх інстанцій виходили з того, що свідоцтво про смерть, видане уповноваженими органами російської федерації, є дійсним на території України. Згідно з постановою КМУ від 04 лютого 2023 року № 107 такий документ не потребує засвідчення апостилом або консульської легалізації, оскільки він відповідає вимогам законодавства держави видачі та визнається і приймається в Україні на час воєнного стану без спеціального посвідчення.

ВС погодився з таким висновком та зазначив, що необхідність у реєстрації факту смерті компетентними органами державної реєстрації актів цивільного стану України та видачі українського свідоцтва про смерть відсутня. Заявник не позбавлена можливості використовувати свідоцтво про смерть своєї матері (копія якого в неї є), яке видано компетентним органом російської федерації, у будь-яких правовідносинах на території України, зокрема, щодо оформлення спадщини.

Постанова Верховного Суду від 11 лютого 2026 року у справі № 552/5788/23 (підстави для визнання причин пропуску поважними)

Нечіткість законодавства щодо строків прийняття спадщини в умовах воєнного стану, незначний проміжок між закінченням строку та зверненням до нотаріуса, а також добросовісність дій спадкоємця можуть бути підставою для визнання причин пропуску поважними. Оцінка поважності здійснюється судом індивідуально з урахуванням конкретних обставин справи. Правова невизначеність щодо застосування норм про зупинення строків під час воєнного стану виправдовує надання додаткового строку для реалізації спадкових прав.

Постанова Верховного Суду від 02 липня 2025 року у справі № 638/12525/23 (щодо визначення додаткового строку)

Позивач посилалася на те, що у встановлений рішенням суду від 20 січня 2022 року у іншій справі двомісячний строк вона не звернулася до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини, оскільки цей строк співпав із уведенням на території України воєнного стану, перебуванням її у м. Харкові, який знаходився у зоні бойових дій та виїздом за кордон (22 квітня 2022 року).

Верховний Суд, виходив із того, що позивач виїхала з України 22 квітня 2022 року, тобто вже після спливу встановленого рішенням суду від 20 січня 2022 року в іншій справі строку на прийняття спадщини. Водночас, постановою апеляційного суду від 13 березня 2024 року таке рішення скасовано та ухвалено нове рішення про відмову у задоволенні позову.

Оскільки рішення суду у іншій справі, яким позивачу надано додатковий строк для прийняття спадщини, скасовано в апеляційному порядку, відсутні підстави для повторного визначення позивачу додаткового строку для прийняття спадщини. Інших підстав для визначення додаткового строку для прийняття спадщини, аніж тих, які наведені позивачем як на підставу обґрунтування позову у іншій справі, остання не навела.

Постанова Верховного Суду від 23 квітня 2025 року у справі № 746/171/24 (проживання за кордоном - неповажні причини пропуску строку прийняття спадщини)

Факт проживання позивача (спадкоємця) у російській федерації сам по собі не свідчить про наявність об'єктивних, непереборних перешкод для звернення нею із заявою про прийняття спадщини за законом, а вчинення позивачем дій щодо подання заяви про прийняття спадщини на території російської федерації не може свідчити про подання відповідної заяви до нотаріальної контори за місцем знаходження спадкового майна. Безпідставними є посилання позивача на свій вік, оскільки вона не є особою похилого віку, її вік не може свідчити про неможливість подання відповідної заяви у визначений законом строк.

Постанова КЦС ВС від 20 березня 2024 року у справі № 545/1231/23 (щодо додаткового строку)

Така обставина, як проживання спадкоємця в зоні яка не перебувала під окупацією, однак на території якої відбувались активні бойові дії є достатньою підставою визначення спадкоємцю додаткового строку для прийняття спадщини

Постанова КЦС ВС від 21 червня 2023 року у справі № 175/1404/19 (відкриття спадкової справи за заявою, поданою з порушенням строку)

Факт відкриття спадкової справи нотаріусом за заявою, поданою з порушенням строку, не може свідчити про прийняття особою спадщини, оскільки повноваження щодо поновлення строку для прийняття спадщини надані виключно суду.

Законодавець як у статті 1270 ЦК України, так і в інших нормах ЦК України не передбачає допустимості існування такої конструкції, як «зупинення перебігу строку для прийняття спадщини» та можливості в постанові Кабінету Міністрів України визначати інші правила щодо тривалості строку для прийняття спадщини

Постанова КЦС ВС від 7 грудня 2023 року у справі № 548/2415/21

(які причини є поважними)

Вирішуючи питання поважності причин пропущення шестимісячного строку, визначеного статтею 1270 ЦК України, для прийняття спадщини, суд має враховувати, що такі причини визначаються індивідуально в кожному конкретному випадку з огляду на обставини кожної справи

Постанова КЦС ВС від 16 серпня 2023 року у справі № 758/13293/18

(які причини є поважними)

Такі обставини, як тяжкий стресовий стан, спричинений втратою матері у 18-річному віці, необхідність отримання свідоцтва про смерть спадкодавця з апостилом та незначний проміжок пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини (менше двох місяців), є достатніми правовими підставами для визначення спадкоємцю додаткового строку для прийняття спадщини

Постанова КЦС ВС від 20 вересня 2023 року у справі № 638/16540/20

(які причини є поважними)

Необізнаність позивача про смерть батька, проживання в іноземній державі протягом тривалого часу не є поважними причинами пропуску строку подання заяви про прийняття спадщини в розумінні закону.

Постанова КЦС ВС від 26 березня 2025 року у справі № 522/18483/21 (чи є карантинні обмеження та перебування за кордоном поважними причинами?)

Предметом позову у цій справі є визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини.

Карантинні обмеження та перебування за кордоном самі по собі не є поважними причинами, якщо спадкоємець мав альтернативні способи подання заяви про прийняття спадщини (через консульські установи, поштою, електронним повідомленням). Пасивна поведінка спадкоємця, який усвідомлює чи повинен усвідомлювати (на підставі своєї спорідненості із спадкодавцем та відсутністю спадкоємців попередньої черги, закликаних до спадкування) наявність у нього права на спадкування та відсутність об'єктивних доказів неможливості вчасного звернення до нотаріуса, виключає визнання причин пропуску строку поважними.

Постанова КЦС ВС від 05 грудня 2018 року у справі № 681/2115/15

(подання нової заяви про прийняття спадщини після відмови від неї)

02 грудня 2014 року ОСОБА_6 подала заяву про відмову від прийняття спадщини, а ОСОБА_3 подала заяву про прийняття цієї спадщини. Роз'яснено наслідки відмови від права на спадщину, ОСОБА_6 має право відкликати заяву про відмову від спадщини у строк до 28 травня 2015 року та подати нову заяву про прийняття спадщини.

Тлумачення частини шостої статті 1273, частиною другою статті 1269 ЦК України цивільне законодавство надає особі, яка відмовилася від прийняття спадщини, право відкликати її відмову протягом строку, встановленого для прийняття спадщини. Це право може бути реалізоване як шляхом відкликання заяви про прийняття спадщини, так і поданням заяви про прийняття спадщини.

Відповідно до підпункту 2.4. пункту 2 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерством юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5 у разі підтвердження факту заведення спадкової справи іншим нотаріусом нотаріус відмовляє заявнику у прийнятті заяви (іншого документа) та роз'яснює право її подачі за місцезнаходженням цієї справи, а у разі потреби (неправильно визначено місце відкриття спадщини) витребовує цю справу для подальшого провадження.

Тому колегія суддів погоджується із висновком суду першої інстанції про задоволення позову, оскільки подання 21 лютого 2015 року ОСОБА_6 до приватного нотаріуса Хмельницького міського нотаріального округу Грица Л. М. заяви про прийняття спадщини, яка відкрилась після смерті ОСОБА_5, свідчить про відкликання ОСОБА_6 заяви про відмову від прийняття спадщини від 02 грудня 2014 року.

Постанова Верховного Суду від 16 квітня 2026 року у справі № 168/1389/24 (щодо відмови від прийняття спадщини)

Визнання відповідачем позову в справі про визнання права на завершення приватизації у порядку спадкування за законом не є відмовою від прийняття спадщини.

Постанова Верховного Суду від 26 серпня 2025 року у справі № 496/4088/21 (оспорювання добровільної відмови від прийняття спадщини)

Якщо спадкоємець добровільно відмовився від прийняття спадщини шляхом подання нотаріально посвідченої заяви та своєю поведінкою підтвердив цю відмову (участь у судовому процесі щодо визнання права власності за іншим спадкоємцем без заперечень), то подальше оспорювання такої відмови суперечить доктрині *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки). Така особа втрачає право на оспорювання набуття права власності іншим спадкоємцем, оскільки її поведінка не відповідає принципу добросовісності.

Постанова Верховного Суду від 10 квітня 2025 року у справі № 309/2327/21 (недійсність відмови від спадщини)

Свідоцтво про право на спадщину визнається недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, а також в інших випадках, встановлених законом (стаття 1301 ЦК України).

Аналіз статті 1301 ЦК України дозволяє стверджувати, що до інших випадків, які встановлені законом, відноситься, зокрема, визнання заповіту недійсним, визнання відмови від спадщини недійсною, визнання шлюбу недійсним, порушення у зв'язку з видачею свідоцтва про право на спадщину прав інших осіб.

Відмова від прийняття спадщини може бути визнана недійсною за статтею 230 ЦК України, зокрема через обман. Особа, яка оспорує відмову від спадщини, повинна довести факт обману належними доказами, а не припущеннями. Підписання документів у нотаріальній конторі передбачає усвідомлені дії особи щодо юридичних наслідків.

Постанова КЦС ВС від 11 січня 2023 року у справі № 214/1699/21

(про внесення змін до свідоцтва про право на спадщину)

Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину в судовому порядку може мати місце тоді, коли відсутня згода спадкоємців на внесення таких змін до свідоцтва, а також існують інші обставини, що позбавляють можливості внести такі зміни в нотаріальному порядку.

Закон не конкретизує підстави, за яких можуть бути внесені зміни до свідоцтва про право на спадщину, але виходячи зі змісту статті 1300 ЦК України, можна дійти висновку, що такі зміни може бути внесено або через технічні помилки у тексті свідоцтва, або у разі виникнення обставин, які вимагатимуть внесення змін до свідоцтва щодо розміру/складу спадкового майна.

Позивач у цій справі не довів належними та допустимими доказами порушення його прав, які підлягають судовому захисту, оскільки, отримавши від позивача заяву про внесення відповідно до статті 1300 ЦК України змін до свідоцтва про право на спадщину за законом, державний нотаріус, перевіривши наявність обставин, які вимагають внесення змін до свідоцтва щодо розміру спадкового майна, тричі зверталася до батька із листами про необхідність з'явитися до нотаріальної контори, однак останній не вирішив питання про врегулювання цього спору у позасудовому порядку.

Разом з тим, за запрошенням нотаріуса до нотаріальної контори з'явилась дружина покійного сина, якій було видано нове свідоцтво про право на спадщину за законом на 1/2 частку автомобіля із вилученням попередньо виданого їй свідоцтва, що свідчить про надання нею згоди на перерозподіл спадкового майна і відсутність між спадкоємцями спору.

Державна нотаріальна контора є неналежним відповідачем у цій справі

Нотаріус не стає учасником цивільних правовідносин між цими особами, а отже, не може порушувати цивільні права, які є змістом цих відносин. Відсутня і процесуальна заінтересованість нотаріуса в предметі спору та реалізації прийнятого рішення

Постанова КЦС ВС від 28 грудня 2022 року у справі № 759/7632/20 (відмова нотаріуса в оформленні спадщини)

Для оформлення права на спадщину закон не вимагає рішення суду про визначення частки спадкодавця.

У разі відмови нотаріуса в оформленні права на спадщину особа може звернутися до суду за правилами позовного провадження. За змістом статті 392 ЦК України право власності на майно може бути визнано судом у випадку, коли це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати документа, який засвідчує це право.

У справі № 759/7632/20 відсутні докази, які підтверджували б відсутність у матері умов для одержання в нотаріальній конторі свідоцтва про право на спадщину. Разом з тим, якщо набуте подружжям за час шлюбу майно оформлене на другого з подружжя, який ще живий, і спадкоємці не мають змоги довести факт існування спільного майна подружжя в нотаріальному процесі, у зв'язку з чим **нотаріус відмовив в оформленні спадщини, то лише тоді відповідний спадкоємець може звернутися до суду за правилами позовного провадження і захистити свої спадкові права**, зокрема шляхом визнання права на спадкування частки спадкодавця (на відповідну частку у спільному майні подружжя), а у випадку відчуження майна після смерті спадкодавця другим з подружжя – з позовом про стягнення грошової компенсації за свою частку у спадковому майні.

Постанова Верховного Суду від 14 січня 2026 року у справі № 524/12657/24 (щодо оскарження нотаріальної дії або відмову у її вчиненні)

Об'єкт незавершеного будівництва, право власності на який було належним чином зареєстровано за спадкодавцем, підлягає спадкуванню. Відмова нотаріуса у видачі свідоцтва про право на спадщину через відсутність документів про введення об'єкта незавершеного будівництва в експлуатацію, є неправомірною, якщо право власності спадкодавця та такий об'єкт зареєстровано у встановленому законом порядку.

Недійсність / нікчемність заповіту

Постанова Верховного Суду від 25 червня 2025 року у справі № 129/859/20 (право на оспорення заповіту)

У цій справі позивачка просила, зокрема, визнати недійсним заповіт її бабусі, оскільки він не відповідає волі спадкодавиці, яка його не підписувала, не проживала за місцем посвідчення заповіту. Крім того, останній не відповідає вимогам до заповітів.

Право на оспорення заповіту має особа, чиї спадкові права або інтереси цей заповіт порушує. За відсутності в заповіті положень про позбавлення права спадкування спадкоємців за законом та неприйняття спадщини спадкоємцем за заповітом, такий заповіт не створює перешкод для спадкування майна спадкоємцями за законом.

Постанова Верховного Суду від 04 березня 2026 року у справі № 754/17144/24 (щодо спадкування майна, яке не належало спадкодавцю)

Спадкодавець, чиє право власності на приватизоване житло було скасоване судовим рішенням, не має права розпоряджатися цим майном, зокрема шляхом складання заповіту. У такому разі свідоцтво про право на спадщину за заповітом є недійсним, а майно, набуте спадкоємцем безвідплатно, підлягає витребуванню на користь законного власника (територіальної громади) незалежно від добросовісності набувача.

Постанова КЦС ВС від 30 січня 2023 року у справі № 472/566/19

(встановлення нікчемності заповіту - неналежний спосіб захисту)

Заявивши вимогу про встановлення нікчемності заповіту без застосування наслідків недійсності правочину, позивачка обрала неналежний спосіб захисту.

У цій справі, задовольняючи позов, місцевий суд виходив з того, що оскаржений заповіт є нікчемним в силу частини першої статті 1257 ЦК України, як такий, що складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення.

Скасовуючи рішення місцевого суду в частині визнання заповіту нікчемним, апеляційний суд вважав, що заповіт не відповідає вимогам закону щодо його форми, а саме – не підписаний власноруч заповідачем, а тому є нікчемним.

Апеляційним судом також зазначено, що задоволення позову про встановлення нікчемності заповіту не призведе до відновлення порушеного права заявниці, оскільки заявивши вимогу про встановлення нікчемності заповіту без застосування наслідків недійсності правочину, позивачка обрала неналежний спосіб захисту, а тому в задоволенні вимог про встановлення нікчемності правочину (заповіту) треба було б відмовити з цих підстав, зазначивши в мотивувальній частині судового рішення із застосуванням відповідних положень норм матеріального права, що підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину.

Особа, яка вважає свої права порушеними, може пред'явити позов про застосування наслідків нікчемного правочину шляхом виключення із Спадкового реєстру відомостей про реєстрацію заповіту, який є ефективним способом захисту.

Із таким висновком погодився і Верховний Суд.

Постанова ОП КЦС ВС від 02 березня 2026 року у справі № 462/863/23 (щодо кола близьких родичів при посвідченні заповіту)

Блиькими родичами, які не можуть бути свідками при посвідченні заповіту, є батьки, діти, брати та сестри відповідно до статті 68 ЦК України. Рідні дядько чи тітка спадкоємця не є близькими родичами в розумінні пункту 3 частини четвертої статті 1253 ЦК України.

Постанова КЦС ВС від 6 березня 2018 року у справі № 0910/1403/2012-ц (непідписання заповіту)

Відповідно до положень частини другої статті 1247 ЦК України (тут і далі у редакції чинній, на дату посвідчення заповіту) заповіт складається у письмовій формі, із зазначенням місця та часу його складення. Заповіт має бути особисто підписаний заповідачем. Якщо особа не може особисто підписати заповіт, він підписується відповідно до частини четвертої статті 207 цього Кодексу.

За змістом частини четвертої статті 207 ЦК України якщо фізична особа у зв'язку з хворобою або фізичною вадою не може підписатися власноручно, за її дорученням текст правочину у її присутності підписує інша особа. Підпис іншої особи на тексті правочину, що посвідчується нотаріально, засвідчується нотаріусом або посадовою особою, яка має право на вчинення такої нотаріальної дії, із зазначенням причин, з яких текст правочину не може бути підписаний особою, яка його вчиняє

Сама по собі відсутність вказівки у посвідчувальному написі на причину, з якої текст заповіту не міг бути підписаний заповідачем особисто, за встановлених обставин неможливості підпису заповіт ОСОБА_4 за станом здоров'я не свідчить про дефект форми заповіту та його недійсність у зв'язку з цим.

Постанова Верховного Суду від 03 грудня 2025 року у справі № 299/352/20 (підписання заповіту іншою особою)

Заповіт визнається недійсним, якщо встановлено, що він не підписаний власноручно заповідачем, а підпис виконаний іншою особою, при цьому відсутній посвідчувальний напис про причини неможливості особистого підписання. Заповіт також є недійсним, якщо заповідач не володів мовою, якою складено документ, на рівні, достатньому для розуміння його змісту, а нотаріус не забезпечив переклад тексту заповіту.

Постанова Верховного Суду від 20 червня 2018 року у справі № 161/17119/16-ц (спадкодавець не усвідомлювала дій під час вчинення заповіту)

Залишаючи без задоволення касаційну скаргу, КЦС погодився із рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін апеляційним судом, про задоволення позовних вимог і визнання недійсним заповіту, оскільки спадкодавець на час вчинення оспорюваного заповіту не усвідомлювала значення своїх дій та не могла керувати ними.

Тлумачення ст. 225 ЦК України свідчить, що правила цієї статті поширюються на випадки, коли фізична особа хоча і є дієздатною, однак у момент вчинення правочину вона перебувала в такому стані, коли не могла усвідомлювати значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (тимчасовий психічний розлад, нервові потрясіння тощо).

Підставою для визнання правочину недійсним на підставі, передбаченій ч.1 ст. 225 ЦК України, має бути встановлена судом неспроможність особи в момент вчинення правочину розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними. Встановлення неспроможності особи в момент вчинення заповіту розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними такого стану на момент вчинення заповіту відбувається з урахуванням як висновку посмертної судово-психіатричної експертизи, так і інших доказів, що підтверджують чи спростовують доводи про те, що в момент вчинення заповіту особа не розуміла значення своїх дій та не могла керувати ними.

Висновок про тимчасову недієздатність заповідача слід робити на основі доказів, які свідчать про внутрішній, психічний стан заповідача в момент складання заповіту.

Постанова Верховного Суду від 29 січня 2026 року у справі № 545/5179/22 (щодо заповіту на користь особи, яка не має родинних зв'язків із спадкодавцем)

Сам собою факт складення заповіту на користь особи, яка не має родинних зв'язків із спадкодавцем, за наявності у заповідача рідної дитини не свідчить про недійсність заповіту чи дефект волі спадкодавця.

Законодавець не вимагає зазначити в заповіті конкретні умови виконання заповідального відказу, а саме вказувати безпосереднє місце проживання відказоодержувача в житловому будинку, одержаному за заповідальним відказом. Аналогічно на дійсність заповіту не впливає і відсутність посилянь у ньому на спадкоємців, що мають обов'язкову частку у спадщині, адже права таких осіб презюмуються законом.

Постанова Верховного Суду від 24 липня 2025 року у справі № 570/2752/23

(нікчемний заповіт не підлягає визнанню недійсним)

Звертаючись до суду з позовом про **визнання заповіту недійсним**, позивач зазначив, що його батько загинув на війні, а він є спадкоємцем першої черги, який прийняв спадщину 25 травня 2023 року. Однак 4 серпня 2022 року батько склав заповіт на користь відповідача. Позивач стверджує, що на той момент батько перебував у розпорядженні військової частини без наказу про звільнення, що унеможливило його особисту присутність і підписання заповіту. Крім того, підпис у заповіті не належить батькові та не відображає його справжню волю.

Непідписання заповіту заповідачем свідчить, що заповіт складено з порушенням вимог щодо його форми та відповідно до частини першої статті 1257 ЦК України це має наслідком його нікчемність.

Визнання недійсним нікчемного правочину чи встановлення нікчемності правочину не є належними способами захисту права чи інтересу.

За наявності спору щодо правових наслідків недійсного правочину, який одна зі сторін чи інша заінтересована особа вважає нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи та в мотивувальній частині судового рішення, застосувавши відповідні положення норм матеріального права, підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину. Непідписання заповіту заповідачем свідчить про порушення вимог щодо його форми, що тягне за собою нікчемність заповіту відповідно до частини першої статті 1257 ЦК України.

Постанова Верховного Суду від 19 березня 2025 року у справі № 495/1174/20 (неналежний позивач у справах про визнання заповіту недійсним)

У цій справі на обґрунтування вимог про визнання заповіту та свідоцтва про право на спадщину недійсними позивачка зазначала, що її дід за життя склав заповіт, яким заповів своїй сестрі належні йому земельні ділянки. Вважала такий заповіт недійсним, оскільки у момент його складання дід був практично сліпим, нічого не бачив, не міг читати та тяжко хворів і не міг усвідомлювати значення своїх дій, страждав кардіосклерозом. Крім того, оспорюваний заповіт складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення. Також зазначала, що дід складав заповіт і на неї 03 липня 2005 року.

Якщо позивачка не входить до кола спадкоємців, які прийняли спадщину, вона не є особою, за позовом якої можна надавати оцінку законності складеного заповіту, оскільки її права порушені не були.

Постанова ОП КЦС ВС від 24 лютого 2025 року у справі № 183/4256/21 (оспорення заповіту одним із заповідачів за спільним заповітом подружжя)

Звертаючись до суду з позовом про визнання частково недійсним заповіту подружжя та визнання права власності на земельну ділянку в порядку спадкування за законом, позивачка зазначала, що **спірна земельна ділянка не може входити до спадкової маси за заповітом подружжя, адже була особистою власністю її чоловіка**, тому підлягає спадкуванню за законом, а вона є єдиним спадкоємцем, який прийняв спадщину.

ОП КЦС ВС зробила такі висновки.

З урахуванням свободи правочину та, зокрема заповіту, особа чи особи можуть по-різному здійснити розпорядження своїми права та обов'язками на випадок смерті. Проте, якщо подружжя обирає для розпорядження модель спільного заповіту, то їх волевиявлення «підкорюється» тим правилам, які законодавець встановив для спільного заповіту подружжя, зокрема і щодо розпорядження тільки майном, яке перебуває в правовому режимі спільної сумісної власності.

Як свідчить зміст норм книги 6 ЦК України, і, зокрема частина перша статті 1257 ЦК України, законодавець допускає оспорення «одноособового» заповіту саме заінтересованою особою (зокрема, спадкоємцем за законом або за попереднім заповітом, для відновлення чинності попереднього заповіту). Тому конструкція оспорювання спільного заповіту подружжя, також не може бути застосована, навіть у разі розпорядження в спільному заповіті подружжя особистим майном одного з подружжя.

Законом не передбачено оспорення заповіту одним із заповідачів за спільним заповітом подружжя навіть у разі розпорядження в такому заповіті особистим майном одного з подружжя. У випадку розпорядження в спільному заповіті подружжя особистим майном одного з подружжя заповіт у цій частині втрачає чинність і таке майно підлягає спадкуванню за законом.

Постанова Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 947/26793/21 (щодо конкуренції заповітів)

При складенні заповідачем декількох заповітів може мати місце їх «конкуренція», оскільки необхідно з'ясувати, який саме заповіт (заповіти) визначає (визначають) спадкоємця (спадкоємців) і/або спадкове майно.

Аналіз частин другої та третьої статті 1254 ЦК дозволяє констатувати, що законодавець для випадку, коли заповідачем складено декілька заповітів, передбачив правила, що повинні враховуватися для того, щоб визначити який саме заповіт (заповіти) визначає (визначають) спадкоємця (спадкоємців) і/або спадкове майно. Такі правила полягають в тому, що: по-перше, внаслідок складення нового заповіту відбувається втрата чинності попереднім заповітом. Тобто, якщо новий заповіт повністю суперечить попередньому заповіту, то новий заповіт скасовує попередній заповіт і визначення спадкоємця (спадкоємців) і/або спадкового майна відбувається на підставі останнього заповіту; по-друге, внаслідок складення нового заповіту відбувається часткова втрата чинності попереднім заповітом. Тобто, якщо новий заповіт частково суперечить попередньому заповіту, то новий заповіт тільки частково скасовує попередній заповіт і визначення спадкоємця (спадкоємців) і/або спадкового майна відбувається на підставі двох заповітів.

Тлумачення частини третьої статті 1254 ЦК свідчить, що складення нового заповіту, яким зменшено обсяг спадкової маси, порівняно з попереднім, але не змінено спадкодавця, скасовує попередній заповіт у відповідній частині, оскільки спадкодавець визначив спадкоємця тільки щодо частини спадщини.

Постанова КЦС ВС від 06 квітня 2022 року у справі № 319/547/20 (І частина)

(неспроможність особи в момент складання заповіту розуміти значення своїх дій)

Абсолютна неспроможність особи в момент складання заповіту розуміти значення своїх дій та керувати ними є підставою для визнання правочину недійсним.

У цій справі судом першої інстанції призначалася судово-психіатрична експертиза, відповідно до висновку якої в момент підписання заповіту 25 листопада 2019 року ступінь психічних розладів був такий, що істотно впливав (обмежував) здатність померлого розуміти значення своїх дій і керувати ними. Померлий, який виявляв психічні розлади, не міг повною мірою (обмежено міг) приймати рішення, щодо заповідання свого майна, визначення в заповіті кола спадкоємців, та не міг повною мірою (обмежено міг) реалізувати його, внаслідок поведінки відповідача, з урахуванням обставин справи. Присутність при складанні заповіту відповідача, якщо він просив скласти заповіт на його користь, знаходження в сусідній кімнаті іншої особи та психічний стан померлого суттєво могли вплинути на самостійність прийняття ним рішення щодо заповідання свого майна та визначення в заповіті кола спадкоємців.

Постанова КЦС ВС від 06 квітня 2022 року у справі № 319/547/20 (II частина)

(неспроможність особи в момент складання заповіту розуміти значення своїх дій)

Підставою для визнання правочину недійсним у розумінні частини першої статті 225 ЦК України є встановлена судом неспроможність особи в момент вчинення правочину розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними.

Встановлення неспроможності особи в момент вчинення заповіту розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними такого стану на момент вчинення заповіту відбувається з урахуванням як висновку посмертної судово-психіатричної експертизи, так і інших доказів, що підтверджують чи спростовують доводи про те, що в момент вчинення заповіту особа не розуміла значення своїх дій та не могла керувати ними.

Для визнання правочину недійсним на підставі, передбаченій частиною першою статті 225 ЦК України, може бути лише абсолютна неспроможність особи в момент вчинення правочину розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними, і в основу рішення суду про недійсність правочину не може покладатися висновок експертизи, який ґрунтується на припущеннях.

Постанова КЦС ВС від 23 квітня 2025 року у справі № 388/97/20

(неспроможність складання заповіту)

На обґрунтування позову про визнання заповіту недійсним позивач посилався на те, що за декілька днів до складання заповіту його батько перебував на лікуванні у зв'язку з онкологічною хворобою, оспорюваний заповіт складено ним під впливом наявності онкологічного захворювання, вживання сильнодіючих знеболюючих препаратів, тому він не усвідомлював значення своїх дії, не міг керувати ними, тобто бажання заповідача не було вільним та не відповідало його волі, що є підставою для визнання заповіту недійсним на підставі статті 225 ЦК України.

Для визнання заповіту недійсним на підставі статті 225 ЦК України необхідно довести абсолютну неспроможність особи в момент складання заповіту розуміти значення своїх дій та / або керувати ними. **Наявність тяжкого захворювання у заповідача не є безумовною підставою для визнання заповіту недійсним.**

Постанова ОП КЦС ВС від 29 січня 2024 року у справі № 369/7921/21 (посвідчення заповіту секретарем сільської ради)

Законодавець у ЦК України не передбачив таких підстав для кваліфікації нікчемним заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, як відсутність рішення виконавчого комітету сільської ради щодо покладання на цю посадову особу вчинення нотаріальних дій, так і відсутність вказівки в заповіті про місце народження заповідача. Це не впливає на форму заповіту та порядок його посвідчення. Протилежна кваліфікація буде базуватися на мотивах розширеного розуміння вимог до форми й порядку його посвідчення і порушить принцип свободи заповіту, оскільки він піддається правовій охороні й після смерті заповідача.

Свобода заповіту як принцип спадкового права включає, серед інших елементів, також

- необхідність поваги до волі заповідача та обов'язковості її виконання;
- на рівні Конституції України та закону не передбачено можливості Міністерства юстиції України регулювати вимоги щодо форми і порядку посвідчення заповіту;
- **законодавець у ЦК України не передбачив такої підстави для кваліфікації заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, нікчемним, як відсутність рішення виконавчого комітету сільської ради щодо покладання на цю посадову особу вчинення нотаріальних дій, так і відсутність вказівки в заповіті місця народження заповідача.**

Це не впливає на форму заповіту та порядок його посвідчення. Протилежна кваліфікація буде базуватися на мотивах розширеного розуміння вимог до форми і порядку його посвідчення і порушить принцип свободи заповіту, оскільки він піддається правовій охороні й після смерті заповідача.

Постанова ВП ВС від 25 травня 2021 року у справі № 522/9893/17

(посвідчення заповіту нотаріусом поза межами свого нотаріального округу)

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Верховного Суду України щодо нікчемності заповіту в разі його нотаріального посвідчення нотаріусом поза межами свого нотаріального округу.

Якщо нотаріус посвідчив заповіт особи не в межах свого нотаріального округу, це не впливає на форму правочину і не підпадає під ті вимоги про порядок його посвідчення, які містяться в ЦК України та тягнуть нікчемність заповіту відповідно до ч.1 ст. 1257 ЦК України.

Це може бути додатково обґрунтовано такими обставинами. По-перше, у цивільному законодавстві нікчемність правочинів передбачена у випадках, встановлених законом, підстави для чого у наведеній ситуації відсутні.

По-друге, недійсність заповіту з мотивів розширювального розуміння вимог до форми і порядку його посвідчення, про які згадується у частині першій статті 1257 ЦК України, матиме наслідком порушення принципу свободи заповіту.

Кваліфікація заповіту як нікчемного з підстав, які не передбачені ані ч. 1 ст. 1257 ЦК України, ані взагалі нормами глави 85 ЦК України, по суті скасовує це вільне волевиявлення заповідача без можливості виразити свою волю шляхом складання іншого заповіту, оскільки сталася смерть заповідача.

Постанова КЦС ВС від 17 листопада 2021 року у справі № 755/8776/18 (І частина)

(щодо порушення строку внесення відомостей до Спадкового реєстру)

Несвоєчасне здійснення державної реєстрації посвідченого заповіту в Спадковому реєстрі не зумовлює його нікчемність та не є підставою для визнання заповіту недійсним.

Позивачка звернулася до суду з позовом до відповідачки про визнання заповіту недійсним, посилаючись на те, що чоловік, склав на її ім'я заповіт, за яким заповів їй все своє майно. Вона звернулася до приватного нотаріуса із заявою про прийняття спадщини, однак приватний нотаріус повідомила їй, що існує ще один заповіт від імені на ім'я відповідачки, який посвідчений Наливайківською сільською радою Київської області. Вважала, що померлий такого заповіту не складав, що свідчить про підроблення підпису у заповіті.

Постанова КЦС ВС від 17 листопада 2021 року у справі № 755/8776/18 (II частина)

(щодо порушення строку внесення відомостей до Спадкового реєстру)

Рішенням місцевого суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції та постановою Верховного Суду у задоволенні позову відмовлено, оскільки оспорюваний заповіт посвідчено уповноваженою особою; заповіт відповідає вимогам закону щодо його форми та змісту, зокрема, містить час та місце його посвідчення; заповіт прочитано вголос, про що зазначено заповідачем та підписано особисто заповідачем, що підтверджено висновком судової почеркознавчої експертизи, проведеної в межах розгляду справи. Водночас, позивачка не надала жодних належних доказів на підтвердження того, що волевиявлення заповідача під час посвідчення заповіту не було вільним і не відповідало його волі.

Порушення посадовими особами органів місцевого самоврядування строку внесення відомостей щодо посвідченого заповіту до Спадкового реєстру не свідчить про те, що волевиявлення заповідача під час посвідчення заповіту не було вільним і не відповідало його волі. Вказана обставина не є визначеною законом підставою для визнання вказаного заповіту недійсним.

Постанова КЦС ВС від 12 січня 2021 року у справі № 397/1396/19

(описки/технічні помилки у заповіті)

У цій справі звертаючись до суду з позовом про визнання заповіту недійсним позивач посилався, зокрема, на те, що при складенні та посвідченні заповіту не дотримано форму № 45 додатку 25 Правил ведення нотаріального діловодства, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2010 року № 3253/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 17 березня 2015 року № 381/5) .

Верховний Суд дійшов висновку, що наявність технічних помилок (описок) у заповіті не свідчить про порушення його форми та/або порядку посвідчення, а тому не є підставою для визнання заповіту недійсним, якщо волевиявлення заповідача було вільним і відповідало його волі.

Спадкування грошових активів

Постанова Верховного Суду від 28 січня 2026 року у справі № 756/6155/23

(щодо повернення коштів, які були безпідставно набуті спадкодавцем і після його смерті перейшли до спадкоємців)

Якщо заявлено вимоги про повернення коштів, які, за твердженням позивача, були безпідставно набуті спадкодавцем і після його смерті перейшли до спадкоємців, суди повинні встановити походження таких коштів, підстави їх набуття або збереження спадкодавцем та межі відповідальності спадкоємців.

Постанова Верховного Суду від 24 вересня 2025 року у справі № 753/23480/16-ц (щодо спільної сумісної власності осіб, які проживали однією сім'єю без шлюбу)

Грошові кошти, розміщені на банківських рахунках і в індивідуальному банківському сейфі, можуть бути визнані спільною сумісною власністю осіб, які проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу, якщо такі кошти набуті у період спільного проживання.

Водночас після смерті особи суд не може визнавати за нею право власності на 1/2 частку такого майна, оскільки померла особа не має цивільної процесуальної правосуб'єктності на час вирішення спору.

Постанова Верховного Суду від 11 червня 2025 року у справі № 761/4734/24 (щодо спадкування банківського вкладу та процентів)

Смерть вкладника не припиняє зобов'язання банку за договором банківського вкладу; до спадкоємця переходить право вимоги щодо повернення вкладу та сплати процентів.

Верховний Суд зазначив, що право на вклад входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним, а спадкоємець вкладника набуває право вимоги до банку як щодо повернення вкладу, так і щодо сплати процентів на вклад.

Умова публічного договору банківського обслуговування щодо припинення прав та обов'язків клієнта / вкладника у разі смерті вкладника суперечить імперативним нормам Книги шостої ЦК України, зокрема статті 1228 ЦК України. З огляду на нікчемність відповідних умов публічного договору, наявні підстави для зобов'язання банку здійснити перерахунок процентів, сплачених на користь спадкоємця вкладника.

Постанова Верховного Суду від 29 січня 2025 року у справі № 761/25536/22-ц (щодо права спадкоємця на кошти, незаконно видані банком)

Незаконна видача банком грошових коштів із рахунку спадкодавця після його смерті сторонній особі не припиняє права спадкоємця на отримання відповідних коштів у порядку спадкування. Банк зобов'язаний забезпечити збереження коштів клієнта, провести належну ідентифікацію та верифікацію особи, яка звертається за отриманням коштів, а у разі безпідставної видачі коштів, відновити порушене право спадкоємця.

Постанова ОП КЦС ВС від 02 червня 2025 року у справі № 201/14368/15-ц (щодо заповідального розпорядження)

Право на вклад входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним (заповіт чи заповідальне розпорядження банку). Якщо особа, вказана в розпорядженні банку, не прийняла спадщину або відмовилася від її прийняття, то спадкування права на вклад здійснюється спадкоємцем за законом, який прийняв спадщину. Сама по собі вказівка особи в заповідальному розпорядженні банку не свідчить про прийняття такою особою спадщини.

Постанова Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 705/2977/24 (щодо пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців)

Підставою для застосування положень частини четвертої статті 1281 ЦК України, яка передбачає позбавлення кредитора спадкодавця права вимоги до спадкоємців, є недотримання визначених у частинах другій і третій цієї статті строків пред'явлення вимог до спадкоємців, що прийняли спадщину. При цьому особливого значення набуває визначення початкового моменту, з якого має обчислюватися передбачений приписами частини другої статті 1281 ЦК України присічний (шестимісячний) строк на пред'явлення своїх вимог кредитором до спадкоємців боржника.

Враховуючи зміст частини другої статті 1281 ЦК України обов'язковими умовами для початку обчислення шестимісячного строку є:

- обізнаність кредитора про факт відкриття спадщини (отримання кредитором повідомлення від спадкоємців боржника; кредитор в інший спосіб дізнався або міг дізнатися про цей факт);
- обізнаність кредитора про спадкоємців, які прийняли спадщину (отримання кредитором повідомлення від таких осіб; відповідь нотаріуса на запит суду про коло спадкоємців, які прийняли спадщину; ознайомлення із документами про право на спадщину тощо).

Іншими словами, за змістом указаних у другій та третій частинах статті 1281 ЦК України правил варто зробити висновок, що кредитор може фактично звернутися до спадкоємців боржника, які прийняли спадщину, лише у тому випадку, коли йому відомо коло таких осіб.

Право на обов'язкову частку.

Постанова КЦС ВС від 30 травня 2018 року у справі № 483/597/16-ц (зменшення розміру обов'язкової частки)

Право на обов'язкову частку – це суб'єктивне майнове право окремих спадкоємців першої черги (стаття 1261 ЦК України) отримати певну частку у спадщині, незалежно від змісту заповіту. Коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, визначене статтею 1241 ЦК України, є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає.

Тлумачення абзацу другого частини першої статті 1241 ЦК України свідчить, що зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині можливе з урахуванням:

- а) характеру відносин між спадкоємцями і спадкодавцем;
- б) наявності інших обставин, що мають істотне значення.

Позбавлення особи права на обов'язкову частку судом ЦК України не передбачає, хоча особа, яка має право на обов'язкову частку, може бути усунена від права на спадкування відповідно до статті 1224 ЦК України.

Касаційний цивільний суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про те, що цивільним законодавством не передбачено такого способу захисту цивільних прав, як позбавлення обов'язкової частки у спадщині, а можливе лише зменшення розміру обов'язкової частки.

Постанова КЦС ВС від 25 листопада 2020 року у справі № 292/389/17 (суб'єкт права на обов'язкову частку)

Позивач звернувся до суду з вимогою визнати його право на обов'язкову частку у спадщині батька, який склав заповіт на користь іншої особи. На момент смерті батька позивач навчався на денній формі у коледжі, не працював і перебував на повному утриманні померлого.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, вказавши, що позивач не має права на обов'язкову частку за ст. 1241 ЦК України.

Апеляційний суд скасував це рішення та задовольнив позов. Встановлено, що позивач був повнолітньою непрацездатною дитиною спадкодавця, перебував на його утриманні й мав право на обов'язкову частку у спадщині.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду та визначив, що повнолітній студент денної форми навчання не є повнолітньою непрацездатною дитиною спадкодавця в розумінні частини першої статті 1241 ЦК України, а отже, не є суб'єктом права на обов'язкову частку у спадщині

Постанова КЦС ВС від 25 листопада 2020 року у справі № 292/389/17 (визначення розміру обов'язкової частки)

Частиною першою статті 1241 ЦК України встановлено, що малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка).

При визначенні розміру обов'язкової частки в спадщині враховуються всі спадкоємці за законом першої черги.

До таких спадкоємців потрібно також відносити спадкоємців, які відмовилися від прийняття спадщини, не прийняли спадщину, усунені від права на спадкування **або померли до відкриття спадщини, але в яких є спадкоємців за правом представлення (стаття 1266 ЦК України).**

Тобто, при обчисленні розміру обов'язкової частки враховуються всі спадкоємці за законом, які могли б спадкувати, якщо порядок спадкування не був би змінений заповітом.

Постанова ОП КЦС ВС від 20 жовтня 2025 року у справі № 686/936/22 (щодо непереходу права на обов'язкову частку у спадщині)

У разі смерті особи, яка б мала право на обов'язкову частку у спадщині, до відкриття спадщини за заповітом, таке право не спадкується та не переходить до спадкоємців такої особи. Правила спадкування за правом представлення (спадкування за законом) не стосуються права на обов'язкову частку.

Постанова Верховного Суду від 26 лютого 2025 року у справі № 753/10632/22 (щодо права повнолітніх дітей на обов'язкову частку у спадщині)

Повнолітній студент денної форми навчання не є повнолітньою непрацездатною дитиною спадкодавця в розумінні частини першої статті 1241 ЦК України, а отже не є суб'єктом права на обов'язкову частку у спадщині.

Постанова КЦС ВС від 02 липня 2025 року у справі № 484/3855/23 (визначення розміру обов'язкової частки)

При визначенні розміру обов'язкової частки у спадщині враховуються лише **спадкоємці, які є живими на час відкриття спадщини.**

Якщо один із спадкоємців першої черги помер до відкриття спадщини, він не враховується при визначенні розміру обов'язкової частки.

Розмір обов'язкової частки становить половину частки, яка належала б непрацездатному спадкоємцю при спадкуванні за законом з урахуванням лише живих на момент відкриття спадщини спадкоємців першої черги.

Постанова Верховного Суду від 30 січня 2025 року у справі № 638/7132/15-ц (щодо умов набуття іноземцем права на обов'язкову частку у спадщині)

На обґрунтування позову про визнання права власності в порядку спадкування заявниця зазначала, що мати за життя залишила заповіт, яким квартиру і гараж заповіла їй, а інше все майно брату. Після смерті матері відкрилася спадщина, яку вона з братом прийняли. Однак, на час відкриття спадщини позивачка була непрацездатною особою у зв'язку з досягненням 57 років, тому має право на обов'язкову частку в спадковому майні.

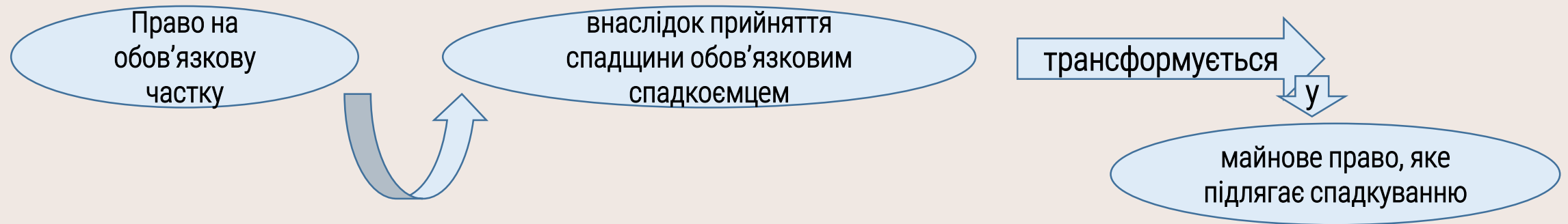
Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, посилаючись на необґрунтованість заявлених вимог. Позивачка є громадянкою США, на момент смерті матері пенсійного віку не досягла і непрацездатною не була. Доказів, що підтверджують її статус непрацездатної особи в Україні, позивач не надала.

Апеляційний суд залишив рішення районного суду без змін, зазначивши про те, що відповідно до частини першої статті 1241 ЦК України обов'язкова частка позивачки у спадковому майні становить від частки, яка належала б їй за законом, якби спадкодавиця не склала заповіт.

Верховний Суд не погодився з апеляційним судом та виснував, що іноземець як суб'єкт права на обов'язкову частку в спадщині має бути непрацездатним у розумінні закону тієї держави, громадянином якої він є.

Ураховуючи, що позивачка як громадянка США не є непрацездатною особою в розумінні закону цієї держави, відсутні правові підстави для задоволення позову.

Постанова ОП КЦС ВС від 22 квітня 2024 року у справі № 346/2744/21 (право на обов'язкову частку)

ЦК України, як основний регулятор спадкових відносин, не містить жодних обмежень чи заборон на спадкування такого права за відсутності його оформлення, то апеляційним судом зроблено обґрунтований висновок, що після смерті дружини до складу її спадщини увійшло право на 3/4 частки у праві власності спірного житлового будинку з господарськими будівлями і спорудами та право на 1/2 частки у праві власності на спірну земельну ділянку. Спадкоємець за заповітом (позивач) має право після смерті спадкодавця (чоловіка) на спадкування 1/4 частки у праві власності спірного житлового будинку з господарськими будівлями і спорудами та на 1/2 частки у праві власності на спірну земельну ділянку.

Відумерла спадщина.

Постанова Верховного Суду від 15 жовтня 2025 року у справі № 201/1512/22 (щодо права власності на кооперативну квартиру)

Член житлово-будівельного кооперативу, який повністю вніс свій пайовий внесок за квартиру до 2013 року, набуває права власності на це майно незалежно від державної реєстрації такого права. У разі відсутності спадкоємців за законом та заповітом така квартира може бути визнана відумерлою спадщиною.

Постанова Верховного Суду від 19 травня 2025 року у справі № 372/1162/24 (щодо прав поручителя у спадкових правовідносинах)

Поручитель, який частково виконав солідарне зобов'язання за кредитним договором, не набуває статусу кредитора померлого боржника і не має права на подання заяви про визнання спадщини відумерлою. Право вимоги до боржника переходить до поручителя лише після повного виконання забезпеченого порукою зобов'язання.

Постанова Верховного Суду від 12 лютого 2025 року у справі № 2-554/10 (щодо умов визнання спадщини відумерлою)

Обов'язковою умовою для залучення міської ради до участі у справі як правонаступника позивача є наявність судового рішення про визнання відумерлою спадщини, що відкрилася після смерті позивача, передумовою для ухвалення якого стала наявність у позивача майна в межах території відповідної громади і відсутність інших спадкоємців.

Постанова Верховного Суду від 22 січня 2025 року у справі № 216/354/24 (щодо залучення заінтересованих осіб у справах про відумерлу спадщину)

Під час розгляду справ про визнання спадщини відумерлою суд зобов'язаний залучити до участі у справі як заінтересованих осіб всіх, хто зареєстрований у спадковому майні на момент відкриття спадщини, оскільки їх наявність свідчить про потенційний юридичний зв'язок з предметом спору, а рішення суду може вплинути на їхні права та обов'язки.

Ухвала Верховного Суду від 27 травня 2026 року у справі № 347/865/25

(щодо вирішення вимог кредиторів спадкодавця у випадку визнання спадкового майна відумерлою спадщиною та переходу такого майна до територіальної громади)

На розгляд ВП ВС передано справу для **відступу від висновку КГС ВС** про те, що територіальна громада, яка стала власником відумерлого майна, зобов'язана задовольнити лише ті вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до ст. 1231 ЦК України.

Витрати на поховання

Постанова Верховного Суду від 03 червня 2026 року у справі № 569/4208/22 (щодо порядку відшкодування витрат на догляд та поховання спадкодавця в межах вартості спадкового майна)

До витрат, понесених на поховання спадкодавця, можливо віднести, зокрема, витрати на ритуальні послуги і обряди, на виготовлення пам'ятників і огорож, придбання місця для поховання. Зазвичай такі витрати здійснюються після смерті спадкодавця. Утім, не виключається, що вони могли бути понесені й за його життя (зокрема, за вказівкою спадкодавця спадкоємці за рахунок власних коштів придбали місце для поховання). Вони також підлягають відшкодуванню за умови, що не виходять за межі розумних витрат. Для визначення того, чи є витрати розумними, як критерій можуть бути використані звичаї, що існують у певному регіоні або ж місцевості. Крім того, урахуванню підлягає і соціальний статус спадкодавця. Документами, що підтверджують понесені витрати на поховання спадкодавця, можуть слугувати чеки з магазинів і ритуальних служб тощо.

Постанова Верховного Суду від 26 серпня 2025 року у справі № 188/232/23 (щодо відшкодування витрат на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця)

Звернення третьої особи із заявою про відшкодування витрат на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця не впливає на право спадкоємця отримати свідоцтво про право на спадщину, оскільки таке відшкодування здійснюється в межах вартості успадкованого майна. Рішення суду про встановлення факту родинних відносин, що набрало законної сили, є обов'язковим для всіх органів, включаючи нотаріуса при вирішенні питання про видачу свідоцтва про право на спадщину.

Постанова Верховного Суду від 28 травня 2025 року у справі № 331/727/24 (відшкодування витрат на поховання спадкодавця – недоговірне зобов'язання)

Обов'язок відшкодувати витрати на поховання спадкодавця не входить до складу спадщини, а виникає як недоговірне зобов'язання. Кредитором у такому зобов'язанні є особа, яка понесла витрати, а боржником – спадкоємець, що прийняв спадщину. Малолітній спадкоємець, який прийняв спадщину через законного представника, зобов'язаний відшкодувати такі витрати на загальних підставах.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!